

ORHAN ŞAİK GÖKYAY

Ahmet ÖZDEMİR

Millî Mücadele yıllarının bütün ıstırabını, çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinde yaşamış olan Orhan Şaik Gökyay, edebiyat dünyasına ilk adımını şiirle attı. Önce aruz vezni ile başladığı şiire; daha sonra, halkın dili ve söyleyişini kullanarak âşık ve tekke tarzları ile koçaklama havasını birleştirdi, yeni ve ileri bir şiir anlayışına ulaştı. Ömrünün sonuna kadar bu tarzı sürdürdü. İstiklâl Savaşı yıllarında pek çok kimse Ankara'ya İnebolu üzerinden ulaşıyor ve Kastamonu'ya da uğruyorlardı. Bunlardan birisi de Mehmet Akif Ersoy'du. Orhan Şaik Gökyay, Mehmet Akif Ersoy'u Kastamonu'da görmek imkânı bulmuş, o zamana kadar yazdığı şiirleri göstermiş ve beğenisini kazanmıştı. İlk şiiri "Annemin Mezarında" adını taşıyordu ve kardeşi Kenan'a ithaf ettiği bu şiir, 1922 yılında Kastamonu'da çıkan Açığsöz Gazetesi'nde yayımlanmıştı.

Orhan Şaik Gökyay'ın 61 şiiri biliniyor. Bunlardan 21'i aruz, 29'u hece vezniyle yazılmış. Diğer 11 şiiri serbest olarak kaleme alınmış. Üç şiirini "Nalân", "Birisi" ve "Meserret" takma adlarıyla yazmış, Nalân ve Meserret adıyla yazdığı şiirleri kendine ithaf etmiş. On şiirinde "Gökyay", bir şiirinde "Şaik", iki şiirinde de "Meçhul" mahlâsını kullanmış. Diğerlerinde bir mahlas bulunmamakta...

Orhan Şaik'in Balıkesir'de bulunduğu 1924-26 yılları arasında Çağlayan adında 15 günlük bir dergi çıkarılmıştı. Çağlayan'da Mehmet Akif, Tokadizade Şekip ve Hasan Basri Çantay gibi devrin önemli şair ve yazarlarının da eserleri yayınlanmıştı.

İzmir'in işgaline çok üzülmüştü. "İzmir Yolunda" şiiri "Akşam kızıl ufuklara vurmuştu bir hayal" mısrası ile başlıyor ve şöyle bitiyordu:

*"Baktım ufuklarımda o bâkir hayâline
Çıktım sabaha ağlayarak işte, hâline!
Bittim ben âh bitmedi hâlâ tahassürün;
Rüyamda bâri bir gecelik İzmir'im görün!"* diye bitiyordu. İkinci şiiri İzmir'in Rüyası'nı

lisedeki edebiyat öğretmeni olan Vasıf Beyefendi'ye ithaf edilmişti. Bu şiirlerin yazıldığı yıl 1922 ve Orhan Şaik 20 yaşında bir delikanlıydı.

Orhan Şaik Gökyay'ın şiirlerinde en çok Vatan, Tabiat, Kahramanlık, Yalnızlık konuları işlemiş.

*"Bre koç yiğitler bre kocalar
Bir destan söyleyim, divan kurulsun!..
Böylesi destanı almaz heceler
Meydan sazlarına, meydan verilsin!.."* diye başlayan "Çağrı" şiirinde karşımızda sanki bir

Köroğlü vardır.

Orhan Şaik Gökyay'ın aşk ve tabiat şiirlerinde bir Karacaoğlan edasını yakalamak mümkün. Güngör Önder'in Uşşak makamında bestelediği şiiri bunlardan biri:

*Beni koyup giden cefacı dilber,
Koyduğün yerlerde duramıyorum;
Beni de alsaydın n'olur beraber,
Derdimi kimseye veremiyorum.*

Bütün bunlar bir yana, Orhan Şaik Gökyay'ın asıl duygusal ve gür sesinin zirvesi, "Bu Vatan Kimin?"dir.

Yıl 1937 Orhan Şaik Gökyay Bursa'da. Evlerinin yakınında bir resmî daire var. Rüzgârsız bir gün, direkte unutulmuş bayrak kendini bırakmış. İstiklal savaşında yetişmiş şaire bu görüntü dokunur. Hemen oracıkta şiirin ilk mısraları doğmaya başlar:

*Bu vatan toprağın kara bağrında
Sıra dağlar gibi duranlarındır;*

.....

Bu şiirle Orhan Şaik'i tanımayan, bu şiirle duygulanmayan, heyecanlanmayan Türk evladının olmadığına kuşuk yok.

Türk tarihini, Türk milleti ve onun kahramanlık sembolü Mehmetçiği karşımıza getiren bu destan; Orhan Şaik'in Gökyay mahlasını kullandığı on şiirden biri.

1972 yılında Kültür Bakanlığı Anıtkabir Senaryosu yarışması açmıştı. Yüzün üzerinde başvuru yapılmıştı. Ancak hiç biri değerli görülmemişti. Sonra böyle bir senaryoyu yazması Orhan Şaik Gökyay'dan istenmiş ve iki aylık süre verilmişti. Eser iki aylık süre içerisinde bitmişti. Bu bir İstiklâl Savaşı'nın Destanı'ydı. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla başlıyordu:

*“Bir gemi açılır engine,
Bu tek gemi, bu küçük tekne
Bir yenilmez donanma heybetinde
Tek başına yarar Karadeniz'i...
İçinde bir asker var, bin asker gibi;
Bir kılıç var belinde, gücü bin kılıç...
Bir ordu gibi çıkar o tek asker
Samsun'a...
Kuşanır bir kılıç gibi Anadolu'yu,
Anadolu kuşanır onu bir kılıç gibi,
Erzurum yaylasında bir şafak söker,
Bir bayrağın dinç kızillığı vurur
Yurdun üstüne.*

İstiklâl Savaşı'nın safhaları nesir-nazım olarak Anıtkabir Senaryosu'nda dile getirilmiş ve Atatürk'ün Türk Milleti'ni yükseltmek ve medenî devletlerarasında yerini almasını sağlamak amacıyla yaptığı inkılâpları, Atatürk'ün sözlerini de kullanarak, şiirli bir anlatımla vermişti.

Şairliğinin yanında, Orhan Şaik Gökyay'ın edebiyatımızdaki ağırlıklı yeri makaleleri, incelemeleri, eleştirileri özellikle telif ve çeviri eserleriyle bilim adamlığı.

İlk makaleleri, sözünü ettiğim “Çağlayan” adlı dergide, “Aya Mektuplar” başlığı altında yayınlanmıştı. 1927 yılında, İstanbul Darülfünun'un Edebiyat Fakültesi'ne girdiği ve hocaları Prof. Fuad Köprülü'den Türk Edebiyatı, Ali Ekrem Bolayır'dan Arap Edebiyatı, Ferit Kam'dan İran Edebiyatı, Zeki Velidi Togan'dan Türk Tarihi, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'dan Sosyoloji öğrendikten sonra, gittikçe coşan bir çağlayan olmuştu.

İlk telif eseri, 1938 yılında basılan “Dede Korkut”tu. Kişiler, dil ve üslup, motifler, töreler, hikâyelerden bugün hâlâ yaşamakta olanlar gibi, sekiz bölümden oluşan eserin sonunda; devlet, kabile, kavim ve kişi adlarına yer verilmişti. Tamamı, metin çalışmaları ve araştırma olan ve edebiyatımızda çok önemli bir yer tutan bu eserle Orhan Şaik, “Dede Korkut'un torunu” unvanını almıştı.

Orhan Şaik Gökyay'ın “Dede Korkut”la birlikte, yine tamamı metin çalışmaları ve araştırma olan 20 eseri bulunuyor. Bunlardan biri, ilk defa 1944 yılında basılan, “Kabusname” adlı eseri. Emir Unsurü'l-Meali Keykavus'un 1082 yılında, oğlu Giylanşah için “Nasihât-name” türünde yazılmış bu eser, gerek dili, gerek toplumun değer yargılarını belirtmesi bakımından önem taşımakta.

Orhan Şaik Gökyay, Kâtip Çelebi'ye çok önem vermişti. Onu, düşünce sistemi açısından çağının çok ilerisinde, İslamî bilgilerle müspet bilimlerin sentezini sağlayan bir bilgin olarak görmüştü.

1957 yılında yayınladığı “Kâtip Çelebi” ile ilgili kitabını müteakip, onun eserleri üzerindeki çalışmalarına devam etmiş ve Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l-Bihar ile Mizanü'l-Hakk fi ihtiyari'l-Ahakk adlı eserlerini bugünün Türkçesi ile yayınlamıştı. Diyordu ki:

“Bir de eski kitaplarımızı, hiç olmazsa onların dili bakımından kötülemeye ve bu yolda genellemeler yapmaya alıştığımız için ben bu kitapta, bu soydan bir haksızlığın karşısına da çıkmak istiyorum. Eskisinin savunmasını yapıyor değilim, yalnızca dayanağı olmayan ulu-orta yargıların da yargılanması gerektiğini, bir bilene anlatmak istiyorum.”

Orhan Şaik Gökyay ‘ın diğer eserlerini de tek tek ele alıp, önsözleriyle birlikte açıklamak başka bir yazının konusu olabilir.

Orhan Şaik Gökyay’ın eleştiri konusunda yayınlanmış çok değerli 2 eseri vardı. Bunlar, “Destursuz Bağa Girenler” ve “Dûçent-name”. 1982 yılında yayınlanan “Destursuz Bağa Girenler”de 1936-1982 yılları arasında yazdığı 47 eleştiri yazısı yer alıyor.

Destursuz Bağa Girenler’in 262-266’ıncı sayfalarında yer alan ve ilk defa Hisar Dergisi’nin Şubat 1977 (158.) sayısında yayınlanmış olan “Bir Fetva da Bizden” adlı yazısını örnek gösterebiliriz.

Hukuk Fakültesi profesörlerinden İlhan Arsel’in, Varlık Dergisi’nin Ağustos-1976 sayısında çıkan, “Değer Ölçülerimizdeki Zavallılık” ve 28 Aralık 1976 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan, “Fakülteden Ayrılırken” başlıklı yazılarından birinde “Din kitapları, insanın pire ile ilişkiye girebileceğini anlatıyor... Böyle din mi olur?..” ifadesini kullanarak, Şeyhülislam Ebussuud Efendi’yi küçümsemesi ve Osmanlı Türklerini “ilkel ve cahil bir toplum” olarak anlatması üzerine, Orhan Şaik; “Bir Fetva da Bizden” başlıklı yazısını yazmıştı.

Bir fetva kompozisyonu ve üslubu ile mizahi unsurları da içine alarak konuyu fetvalaştırmış, “Pir”i pire ile karıştıran ve ahkâm yürüten profesörle dalgasını geçmiş, sonra her zaman olduğu gibi, öğretmeye başlamıştı.

Ebussuud Efendi’nin ince zekâsını gösteren, şeriata uygun ve nükteli fetvalarından örnekler vermişti. Kanuni Sultan Süleyman’ın buyruğuna rağmen şeriattan ayrılmayan kişiliğini anlatmış ve sözü topluma getirerek sorular sormuştu:

“İslam Hukuku’nun kanun değerinde yürürlükte bulunduğu bir devirde, bir ülkede, insanların birbirleriyle ve toplumla ilişkilerinde, gerektiğinde Şeyhülislamlık makamından fetva istenmesinde yadırganacak ne vardır?

O çağın gerekli kıldığı ne varsa ona uydular, dört yüz yıl sonrasına göre davranmadılar diye, bilginleriyle, halkıyla bütün bir millet için cahil ve ilkel bir toplum yargısına varmakta kendimizde nasıl bir hak görüyoruz?”

Türk toplumunun altı yüz yıl Hıristiyanlık dünyasına karşı dimdik ayakta durabilmesi, ayrı ayrı dilleri, dinleri, örfleri, âdetleri olan milletleri yönetmesi; mimarisi, vakfiyeleri ve türlü meziyetlerini ön plana çıkaran pek çok sorular birbirini izlemişti. Sonra “Hiç olmazsa, o yüzyılların (ilkel ve cahil) hiçbir ferdi, bu yargıya varan gibi, pire ile insanı çiftleştirecek kadar iz’an ve irfandan uzak düşmemiştir.” demişti.

Orhan Şaik Gökyay’ın sevgi ve hoşgörü alanında sınırsız olduğunu yakınları, öğrencileri iyi bilirler. Ancak “Destursuz Bağa Girenler”e, girmekle kalmayıp hatasında ısrar edenlere karşı katıydı. Bu kişilerin yazılarındaki, konuşmalarındaki kendisini rahatsız eden her yanlışı, okuyucuya aktarmakla ve onun doğrusunu öğretmekle kendini görevli kılmıştı... Çok iyi bilmektedir ki, düzeltilmeyen yanlışlar, başka yanlışları doğuracaktı.

Türk kültürüne, gelenek, göreneklerine ve her türlü milli değerlerine karşı en küçük bir aşağılamaya tahammülü yoktu. Bunlarla adeta kedinin fare ile oynaması gibi oynar, alaya alır ve sonra belgeleriyle, örnekleriyle gerçekleri öğretirdi.